

KUR'ÂN TİLÂVETİNDE MEDD-İ BEDEL VURGULARI

Necati TETİK (*)

ÖZET

Kur'an tîlâveti, Kur'an'ın anlaşılmasına yardımcı olan unsurlardan biridir. Bu disiplinin esaslarını tecvîd ilmi tesbit etmiştir. Tecvîd ilmine ait esaslar, bütür kurrâ târafindan uygulanagelmıştır. Ancak, kırâat ilmine ait husûslar, bütün kurrâ tarafından uygulanmamıştır. Hatta, bazı istilâhlar konusunda, münferit rivâyetlere rastlamak mümkündür. İşte bunlardan birisi de, İmam Nafi'nin ikinci râvisi Verş tarafından rivâyet edilen medd-i bedel konusudur.

Bu makalede zikri geçen vurguların ses ve anlam ilişkisi üzerinde duruldu. Konu daha geniş boyutlu olarak ele alınabilir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an tîlâveti, manâ, Kırâat, şive, tecvid, Verş.

The "Madd-i Badal" Accents in Readings of The Holy Qur'an

ABSTRACT

The reading of the Holy Quran is one of assistant elements in understanding it. The tacvid (that is intonation of Qur'an) has determined the principles of this disipline and the whole Qurras have praticed them always. But some matters concerning with the tacvid haven't been determined by whole Qurras. Moreover one can find some exceptional traditions in some terms. One of them is the matter of "madd-i badal" that had been quoted by Werş the second narrator of Qaari Nafi.

In this article we has studied on relation between meaning and this "madd-i badal". However the subject may be studied more wide.

Key Words: Reading, Meaning, Qıraat, İntonation

*) Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Kur'an, okunup anlaşılması ve kendisiyle amel edilmesi için gönderilmiş ilâhî bir kiptir. Tilâveti ile ibadet edilmekte, lafızlarının anlaşılardan okunması dahi sevâp kazandırmaktadır. Niçin böyledir? Çünkü, müslüman olan toplumun tamamı onun manâsını anlayamaz. Arapça olarak indirilmiş bir kitabın bütün ırklar tarafından anlaşılması mümkün değildir. Hele ilimde belirli bir seviyeyi elde etmeden, onun künhüne vakıf olunması hiç mümkün değildir.

Bu itibarla her tabakadaki insanı Kur'an'ı anlayacak seviyede görmek ve onu anlamaya mecbur kılmak, aklın kabul etmeyeceği bir şeydir. Zira, sevâp sadece ilim sahiplerine tahsis edilmiş ilâhî bir nimet değildir. Sevâp, Allah'a inanmış ve dinine tabi olmuş her seviyedeki insanın, istifâde edeceği ilâhî bir bağıştır. Herkes kendi gayreti nisbetinde bu bağıştan istifâde edecektir.

Öyle ise, diyebiliriz ki, manâsını anlamadan Kur'an okumanın da bir sevâbı olmalıdır. Manâsının anlaşılardan okunması, elbette matlûba daha çok muvafık olanıdır. Ve böylece hem sevâp artacak, hem de Hz. Peygamber'in bu konudaki tatbikatına uygunluk temin edilmiş olacaktır.

Biz bu çalışmamızda, Kur'an tilâvetindeki *medd-i bedelleri* ve özellikle de *medd-i bedellerdeki* vurguları ele alacağız. Kur'an kelimelerini oluşturan harfler telaffuzda manâya da eşlik etmektedirler. Harflerdeki sıfatlar, bazen *şiddet*, bazen yumuşaklık, bazen ısmat (sesin ağız içinde hapsedilmesi), bazen seste gizlenme, bazen de kolaylık ve sürat arzederler. Kelimelerin yapısı, harflerin seçilişi, manâyı ihsas etmede son derece calib-i dikkat bir mahiyet arzederler. Yani sertlik, yumuşaklık, akıcılık, sürat arzeden harfler, sanki anlattıkları konu ile içiçe gibidirler.

Kur'an tilâvetinde güzel sesin yanında, tecvîd ölçüleri, hece vurguları ve harflerin sıfatları elele verdiklerinde hem manâ daha iyi anlaşılakta, hem de takdim edilen olaylar, mücessem bir hal alır gibidirler. Kalbi, Kur'an ile birlikteliği temin etmiş bir okuyununun ağzından Kur'an kelimeleri dürr-ü güher gibi dökülür.

Bahsimize konu olan husûs, Kur'an tilâvetinde mevcut (â-f-û) hecelerindeki keyfiyeti ihtiva etmektedir. Bu hecelerdeki vurgular, dikkat çekici bir mahiyet arzederler. Bu bağlamda kıraât imamları herhangi bir sebep¹ yoksa, sadece bir elif miktarı uzatırlar. Ancak İmam Nafi'in ikinci ravisi Verş, zahiri bir sebebin bulunmadığı zamanlarda dahi, bu heceleri bir eliften beş elife kadar uzatmaktadır². Mekki b. Ebî Talib (ö. 437/1045) bu konunun illetini açıklarken şöyle diyor: "Harekeli hemze, med ve lîn harflerinden önce gelirse, (hemzenin *şiddet* sıfatlı bir harf olmasından dolayı), med ve lîn harfleri gizli ka-

1) Sebepden maksat harf-i medden sonra gelen hemze ve sükûn (Mekki b. Ebî Talib, *Kitabu'l-Keşf an Vücuhi'l-Kıraati's-Seb'*, 1/45.)

2) İmam Nafi'in ikinci ravisi olan Verş bu konuda münferid kalmıştır. Ondan başka bu şekilde okuyan olmamıştır. Bir kelimenin evvelinde veya ortasında (â-f-û) heceleri bulunduğu medd-i bedel uygulamasına geçer. Bu kelime ister isim olsun (*أَمْرٌ* gibi), ister fiil olsun (*أَوْتَى* gibi), ister harf olsun (*أَوْ* gibi) değişmez. Ancak az sayılacak kadar istisnalar vardır. (Bkz. İbnu'l-Bâziş, *Kitabu'l-lkna'* 1/471-472.)

lırlar (Yani varlıkları hissedilemez). İşte bu gizliliği gidermek için, med ziyadeleştirilir. Aksi halde gizliliğin devam etmesi söz konusudur³.

Ancak diğer kurrânın hücceti böyle değildir. Onlar: “med harfinden sonra hemze geldiğinde med yapılmazsa gizlilik söz konusu olur.” derler قَاء ve قَاءٌ gibi⁴. Hareketli hemzenin bir eliften fazla uzatılmasına medd-i bedel ismi verilmektedir. Neden medd-i bedel denilmiştir? Bu konuyla ilgili açıklamalara geçebiliriz:

1- BEDEL: Değer, fiyat ve kıymet anlamında olduğu gibi bir şeyin yerini tutan karşılık⁵, eşit olma, denk ve benzeri olma manâlarını da taşımaktadır. Kırâât ıstılâhında kullanılan *bedel* tabiri, Tecvîd ıstılâhında kullanılmamaktadır⁶. Tecvîd ıstılâhında bunun yerine ıvaz tabiri kullanılır. *Bedel* ile *ıvaz* arasında tilâvet yönünden kısmî bir benzerlik bulunsa da birbirinden ayrı şeylerdir.

2- IVAZ: Tecvîd ıstılâhında kullandığımız medd-i *ıvaz*, genellikle kelime sonlarında bulunan tenvînlerin yerine, elif-i mübeddelelerin gelmesi olayıdır. Mesela; تَوَابٌ kelimesinde vakfedileceği zaman, (tevvaben) şeklinde değil de (tevvaba) şeklinde vakfedilir. Burada tenvîn veya bir başka deyişle sakın nûn yerine elif gelmiştir. Elif ile tenvîn aynı cinsten değildir.

Bu iki ıstılâh hakkındaki kısa açıklamadan sonra kırâât ıstılâhında kullandığımız “*medd-i bedel*”i bir-iki kelimeyle misâllendirelim.

a) (أَخِرَ) kelimesinin ilk hecesinde, medd-i bedel bulunur⁷. Burada hemzeye *bedel* olarak elif gelmiştir. أَخِرَ yerine آخر şekline dönüşmüş, aynı cinsten olmak üzere hemze, elif şeklini almış ve elif gibi okunmuştur.

ب (أَكْلُ) kelimesinde de aynı şey vaki olmuştur. أَكَلَ - يَأْكُلُ - أَكْلٌ gibi. Nahivciler tahfîf için, yani istimalde ağırlık ve zorluk olmamasını temin etmek maksadıyla, sakın hemzeye elife kalbederler⁸.

Ivaz İle Bedel Arasındaki Fark:

Bedel ile *ıvaz*, telaffuz bakımından aynı fonksiyonu icra ederler. Her ikisi de medd-i tabîî gibi okunurlar. Ancak daha önce de bahsettiğimiz gibi, *medd-i bedel* *ıvaz*dan farklı olarak Verş'in rivâyetinde beş elif miktarına kadar uzatılır. *Bedel* ile *ıvaz* arasındaki

3) Mekki, I/46.

4) Mekki, I/47.

5) İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab*, B-D-L md. XI/48-49.

6) Kırâat ve Tecvîd ıstılâhı diye iki tabirin ayrı ayrı kullanılması, tecvîd uygulamaları, bütün kurra tarafından tatbik edildiği halde, kırâat ıstılâhında geçen tabirler bütün kurra tarafından rivayet edilmemiştir. Yani birçok ıstılâh bazen tek bir kurra tarafından rivayet edilmiştir.

7) İbn Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kıraati'l-Aşr*, Mısır, ts. II/207; Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfan*, s. 12.

8) Müberrid Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Yezid (ö. 285/898), *el-Muktadab*, II/97.

med yakınlığına rağmen, İbn Cinnî bu iki kelime arasında, bazı farklılıkların bulunduğunu da ifâde ederek şöyle der: “Bu husûsta müşterek görüş şudur: *İvazın* muavvez min-h'e (yerine geldiği şeye) olan konumuna nazaran; *bedel*, mübeddel minh'e daha uygun düşmektedir.”⁹

İbn Cinnî konuyu açıklamaya devam ederek şöyle der: “(Bedel olayında müştereklik olmasına karşın) *ıvaz* olayında böyle bir müştereklik söz konusu değildir. *İvaza* ait misâlleri ele alarak konuyu açıklamaya çalışalım:

a) اللهم kelimesini ele alalım. Bu kelimenin aslı لااله الا الله şeklindedir. Baştaki يا edâtı yerine الله lafzının sonuna bir (م) harfi eklenmiş ve اللهم şekline dönüşmüştür¹⁰.

b) عدة kelimesinin sonuna gelen (ة) harfi, kelimenin başında bulunup sonra düşmüş olan (و) harfinin yerine gelmiştir. İşte buna *ıvaz* denilir. Görüldüğü gibi, و ile ة harfi arasında bir yakınlık söz konusu değildir¹¹.

Bedelle ilgili misâller:

Bedelde ise *ıvazın* zıddına bir yakınlığın söz konusu olduğunu görmekteyiz.

a) قام fiilindeki elif, و harfine *bedel* olmuştur. Aslı, قوم olan kelimedenden و harfi kalkmış, yerine ا gelmiştir. Burada و harfinin yerine (ا) *ıvaz* olmuştur denilemez. Çünkü *bedel* söz konusudur¹².

b) جَوْن kelimesindeki و, حَوْن kelimesindeki hemzeden *bedel*dir. مِير kelimesindeki ي harfi مِير kelimesindeki hemzenin yerine kaim olmuştur. Her iki kelimde de “*bedel*” söz konusudur¹³.

Her iki kelimenin ortasında bulunan hemzeler bir önceki harfin harekesinin cinsine dönüşmüştür. Bu da yine tahfiften dolayı olmuştur¹⁴. Tahfife neden ihtiyaç duyulmuştur? Çünkü, hemze sıfatları ile çok güçlü bir telaffuza sahiptir. *Şiddet* ve *nebr* sıfatlarına vardır. Yani *şiddetten* dolayı *işba'* (doyurma) ile okunur. *Nebr* sıfatından dolayı ses yükseltilir. Dolayısıyla da kendinden önceki ve sonraki hareketlerle, aynı ses tonunu taşımadığı için, daha az uyumlu olur. İşte bazen bu uyumluluğu temin maksadıyla tahfif edilerek, و ve ي harflerine ibdâl edilir.

9) İbn Cinnî, *el-Hasâis*, I/265.

10) A. y.

11) A. y.

12) A. y.

13) A. y.

14) A. y.

Aslında ا, و ve ي harflerinde bir yakınlık söz konusudur. Çünkü bu harflerden iki tanesi و ile ي üç halde bulunurlar:

1- Aslî harf olurlar:	وَصَلَ - يَصِلُ	örneklerinde olduğu gibi.
2- Lîn harfi olurlar:	سَوْفَ - قَرِيشٍ	örneklerindeki gibi.
3- Med harfi olurlar:	يَمُوتُ - هَنِيئًا	örneklerinde olduğu gibi.

Elif harfi ise bazen hareke alıp hemze olur. Çoğu kere de med durumundadır. İşte bu müştereklik çoğu kere bu harfleri ibdâla götürür. Yani tahfiften dolayı birbirleriyle yer değiştirirler. Bahsimize konu olan hemzedeki *nebr* ve *şiddet* sıfatları *vurgulu* okumayı gerektirir. Daha doğrusu böyle okunması bu harfin tabiatının iktizâsıdır.

Vurgu: *Konuşma veya okuma sırasında, bir hece veya kelimenin diğer hece veya kelimelerden, daha baskılı söylenmesi, bir yazı veya konuşmada sürekli olarak öne sürülen şeyi, önemle belirtmek, istenen düşünceye dikkati çekmek, belli bir noktanın altını çizmektir*¹⁵.

Kur'ân-ı Kerim'de vurgulu kelimeler ve hatta vurgulu konular oldukça çoktur. Her vurgulu kelimede mutlaka bir hemzenin bulunması da gerekmez. Meselâ, Kasas Sûresi'nin 11. âyetindeki قُصِيْهِ kelimesinde çok güçlü bir vurgu olduğu halde, hemze mevcut değildir. Ancak *medd-i bedelli* kelimelerin tamamına yakınında bir vurgu bulunduğu da inkar edilemez. Hemzenin vurgulu okunması, bu harfte bulunan sıfatlardan dolayıdır. Yani konuya bu noktadan bakmak durumundayız.

Bu vesileyle hemzede bulunan sıfatlara göz atmakta fayda vardır.

a- Cehr: Yüksek sesle, açıktan, alenen söylemek, nefesin bir kısmı veya tamamının hapsolmuş bir şekilde sesin çıkmasıdır¹⁶.

b- Şiddet: Kuvvet, kudret ve peklik manâlarını taşıyan bu kelime tecvîd ıstılâhında, ilgili harfler sakın olarak telaffuz edilirken sesin asla akmamasıdır¹⁷.

c- İstifâle: Harf telaffuz edilirken lisanın alt çenede bulunmasıdır¹⁸.

d- İnfitâh: Tıkanmış bir şeyin açılması, harf telaffuz edilirken dil ile üst damağın arasının açık olmasıdır¹⁹.

e- İsmat: Susturulmak, susmak anlamında olan bu kelime, akıcılığın olmaması anlamını da taşımaktadır²⁰.

15) *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1998, II/2353.

16) Muhyiddin Abdulkadir, *Kifayetü'l-Müstefid fi Fenni'l-Tecvid*, Bağdat. 1982, s. 47.

17) A. y.

18) A. g. e., s. 49.

19) A. y.

20) A. g. e., s. 50.

f- Nebr: Sesi, düşükkken yükseltmeye denir²¹.

Hemzede bulunan *nebr* sıfatı ne gariptir ki, tecvîd kitaplarında pek ele alınmamıştır. Birçok Arapça ve Türkçe tecvîd kitaplarını gözden geçirdiğimiz halde sadece Türkçe bir tecvîdde bu konuya temas edilmiştir²². Halbuki lugat kitaplarında hemzede mevcut bulunan bu sıfat zikredilmiştir.

Hemzede bulunan sıfatları tesbitten sonra ele alacağımız örneklere geçebiliriz. Örneklerde de göreceğimiz gibi *medd-i bedelli* kelimelerde şu husûslar ön plandadır:

- 1- Vurgulu okuma
- 2- Cem'i ifâde eden vurgulu kelimelerin sayıca fazla oluşu
- 3- Manâda süreklilik
- 4- Raf'u's-savt hakimiyeti (telaffuzda hafdı (sesin alçaltılmasını) gerektiren kelimelerin sayıca az olması)
- 5- Aynı cümlede vurgulu kelimelerin birbirini desteklemesi
- 6- Medd-i bedelli kelimeyi aynı cümle içerisinde başka kelimelerin desteklemesi.

1- Vurgulu okuma:

Daha önce de değindiğimiz gibi *medd-i bedelli* kelimelerde harekeli bir hemze mevcuttur. Hemzede *nebr* ve *şiddet* sıfatları olduğundan düşük sesle okumak mümkün olmayacağından vurgulu okuma kaçınılmazdır.

Hûd Sûresi'nin 56. ayetini ele alalım: “ ما من دابة الا هو اخذ ”

.... بناصيتها / Çünkü yürüyen hiçbir varlık yoktur ki, O, onun perçeminden tutmuş olmasın...” Yani her varlığın yönetimi, hüküm ve tasarrufu O'nun elindedir. Dilediği gibi tasarruf eder, hiçbirini kaçırmaz, isterse hiç kılmıdatmaz²³.

Zikri geçen ayetin manâsından anlaşıldığına göre, Allah'ın yed-i kudreti dışında hareket eden yani başka bir deyişle bütün bağlardan ve her türlü ihtiyaç halinden soyutlanmış müstağnî bir hayata mâlik hiçbir canlı yoktur. Hal böyle olunca, bütün nâsiyeleri zabt-u rabt altına alanın çok güçlü olması lazımdır. Öyleyse bu ifâde, fiilin şanına layık bir tonda okunmalıdır. Yani yüksek bir ses tonuyla son derece baskılı biçimde telaffuz edilmelidir.

2- Cem'i ifâde eden vurgulu kelimelerin sayıca fazla oluşu:

Bu husûsa ait Kur'an-ı Kerim'den birkaç misâl ele alacağız:

a) Kur'an'ın tamamında bulunan أَبْ kelimesinin çoğulun olan أَبَاءْ kelimelerinin tamamında *medd-i bedel* mevcuttur. Bu kelime, ilk hecede bulunan vurgu-

21) İbn Manzûr, N-B-R md. V/189.

22) Demirhan Ünlü, *Kur'an-ı Kerim'in Tecvîdi*, s. 54.

23) Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul, IV/2792.

lu harf beş elif miktarı uzatılır. Yani vurgulu hece, çok daha baskılı okunmaktadır ve bu kelime de üç husûs birbirini destekler durumdadır:

- 1- Hemzenin kendisinde bulunan *nebr* ve *şiddet* sıfatları
- 2- *Nebr* ve *şiddetle* â hecesinin beş elif uzatılması
- 3- Kelimenin müfred değil çoğul olması.

..اولو كان آبأؤهم لا يعقلون شيئاً ولا يهتدون Ya

ataları bir şey anlamamış, doğruyu da bulamamış idiyeler” (Bakara, 2/170) misâlinde olduğu gibi.

b) İkinci misâlimizi Tâhâ Sûresinin 17. ve 18. âyetlerinden vereceğiz:

وما تلك بيمينك يا موسى . قال هي عصاى اتوكؤا عليها واهش

بها على غنمى ولى فيها مئارب اخرى.

“Sağ elindeki nedir ey Mûsa? O benim asamdır, dedi. Ona dayanırım, onunla davalarıma yaprak silkerim, benim için başka yararları da vardır.”

Burada مئارب اخرى ifâdesinde görüldüğü gibi, مئارب kelimesinde *medd-i bedel* vardır ve birden fazla şeylere delâlet etmektedir. Bu delâleti de sanki (çok, çok) der gibi te'yîd edilmekte ve *medd-i bedel*in bulunduğu hece beş elif miktarına varıncaya kadar uzatılmaktadır.

c) آية kelimesinin çoğulu آیات gelir. Bunun misâlini bolca bulmak mümkündür. Buradaki örneği Yâsîn Sûresi'nin 46. âyetinden vereceğiz:

وما تأتيهم من آية من آيات ربهم الا كانوا معرضين

Onlara rablerinin âyetlerinden bir âyet gelmeye dursun. İlle de ondan yüz çevirmişlerdir.” Burada âyet kelimesinin çoğulu آیات kelimesidir. Bu kelime de *medd-i bedel*, çoğul olan kelimenin anlamını, telaffuzu uzatarak pekiştirmektedir. Ve nitekim peygamberlerin tamamına yakını, kavimleri tarafından dışlanmaya çalışılmış ve getirdikleri deliller ne kadar çok ve kuvvetli olursa olsun kabul edilmemiş, peygamberler yalancılıkla suçlanmışlardır.

Ele aldığımız bu misâller dışında, bu konuya ait daha birçok misâl bulmak mümkündür. Daha doğrusu ilk hecesi (â) ile başlayan ve cemi ifâde eden kelimelerin tamamı bu konuya misâl teşkil ederler.

3- Manâda süreklilik:

Bazı kelimelerin manâsı bir an içindir. O anda olup biter. Bunun misâlini *medd-i bedelli* kelimelerde bulduğumuz gibi, *medd-i bedel*in bulunmadığı kelimelerde de bulmak mümkündür. Her ikisine de misâl olarak Muhammed Sûresi'nin 16. âyetinde geçen bir ifâdeyi ele alalım:

قال ماذا قال أنفا /Az önce ne demişti?" Bu âyet-i kerimede bulunan (dedi) kelimesiyle *medd-i bedelli* (az önce) kelimesinin ifâdesi şu anda devam etmiyor. Yani her iki kelime bir anda söylenmiş ve konu kapatılmış. Fakat bazı kelimeler böyle değildir. Onların mânâları bir anlık değildir, devamlılık söz konusudur. Bu konuya ait bir misâlimizi de yine hem *medd-i bedelli*, hem de *medd-i bedelsiz* kelimelerden verebiliriz:

Ele alacağımız misâl, birbirine zıt olan iki mefhumu ihtiva etmektedir. Biri î mân diğeri küfür. Mü'min î mânında samimi olduğu müddetçe, î mânı; kafir küfüründen dönmediği müddetçe küfrü devam eder.

a) Bakara Sûresi'nin 285. ayetinde şöyle denilmektedir:

“Peygamber, آمن الرسول بما انزل اليه من ربه والمؤمنون Rabbi tarafından kendisine indirilene î mân etti, mü'minler de î mân ettiler...”

b) Bakara Sûresi'nin 6. âyetinde ise şöyle denilmektedir:

ان الذين كفروا سواء عليهم ءأنذرتهم ام لم تنذرهم لا يؤمنون

“Gerçek şu ki, kafir olanları azab ile körkutsan da korkutmasan da onlar için birdir; î mân etmezler.”

Her iki âyetin meâlinden de anlaşılacağı gibi, bu inançların sahipleri düşüncelerinden yazgeçmedikleri müddetçe; devamlılık söz konusudur. İ mân ile ilgili husûs diğerine nazaran bir farklılık arz etmektedir. Şöyle ki: 1) İ mân kelimesinde vurgu söz konusudur. 2) Böylece î mânın devamı onda sebat gösterilmesiyle mümkündür. Nisâ Sûresi'nin 136. âyetinde şöyle denilmektedir:

يا ايها الذين آمنوا آمنوا بالله ورسوله والكتاب الذى نزل على رسوله والكتاب الذى انزل من قبل...

“Ey î mân edenler! Allah'a, Peygamber'ine, Peygamber'ine indirdiği Kitab'a ve daha önce indirdiği Kitab'a î mânda sebat ediniz...”

Zikri geçen âyet-i kerimede “Ey î mân edenler!” ifâdesinden sonra tekrar “*î mân ediniz*” emri, sadece î mân ediniz demek değil, “*î mânda sebat ediniz*” demektir. Kâdı Beydavî bu konuda diyor ki: “Hitap Müslümanlar” adır. Bu husûsta î mân üzere sabit olunuz ve bunun üzerinde dâim olunuz.”²⁴

Biz bundan şunu anlıyoruz:

1) İ mânla ilgili ifâdeler vurgulu biçimde ele alınmıştır.

2) Vurgulu biçimde ele alınan î mânın, yine vurgulu bir emirle, devamlılığı istenmiştir.

4- Raf'u's-savt hakimiyeti:

Kur'ân tilâvet edilirken, abdestli olmak, kıbleye yönelmek, ağız içinin misvakla temizlenmiş olması, temiz ve şerefli yerlerde okunması, istiâze ve besmele ile başlanması, huşû' içinde bulunulması, manânın tefekkür edilmesi, tertîl ile okunması, huzûr-u kalb ile ağlayarak veya ağlar gibi bir rûh haliyle okunması tavsiye edilmiştir²⁵. Yerine göre sesin yükseltilmesi ve yerine göre sesin alçaltılması da yine tilâvetin adâbından sayılmıştır. Bu da ancak manâyı gözeterek okumakla mümkündür. Bu husûsta da iki mühim kaideden söz etmek mümkündür:

- 1) Raf'u's-savt (sesin yükseltilmesi)
- 2) Hafdu's-savt (Sesin alçaltılması).

Özellikle emirlerde, nehiylerde, nidâlerde, cevaplarda vb. husûslarda ses yükseltilir. Müşriklerin sözlerini nakleden âyetlerde, cehennemle ilgili husûslarda, ehl-i küfrün hoş gitmeyen her türlü fiil ve davranışlarını belirten husûslarda ses alçaltılır.

Konu başlığımızda, sesin yükseltilmesi husûsunun baskın geldiğini belirtmiştik. Yani *medd-i bedelli* kelimelerde sesin alçaltılması husûsu, çok nadir vukû bulmaktadır. Raf'u's-savt ile okunan *medd-i bedelli* kelimelere nisbetle, hafdu's-savt ile okunabilecek kelimelerin sayısı çok azdır. Bu da gösteriyor ki, *medd-i bedelli* kelimelerin neredeyse tamamına yakını yüksek sesle okunacaktır.

5- Aynı cümle içerisinde vurgulu kelimelerin birbirini desteklemesi:

Saffât Sûresi'nde (40 ile 61. âyetler arası) cennet ehline yapılacak ikramlardan, güzel bir konaklamadan bahsedilir. Daha sonra (62 ile 70. âyetler arası) ise, cehennem ehlinin durumundan bahsedilir; Zakkûm ağacından, kaynar sudan.

Müfessir Hamdi Yazır şöyle diyor: “Zakkûm, Tihâme'de biten küçük yapraklı acı ve fena kokar bir ağacın ismi olup, meyvesi cehennemliklerin konukluğu olan ağaç bununla isimlendirilmiştir... Ona dünyada zalimler vurgun ve tutkun olur. Âhirette de sıkıntı ve azabını çekerler.”²⁶

66. âyette şöyle buyruluyor: **فَانْهَم لَّا كَلُونِ مِنْهَا فَمَا لَتُونِ مِنْهَا** Çünkü cehennem ehli ondan mutlaka yerler ve karınlarını ondan doldururlar.” Bu âyet-i kerimde iki *medd-i bedel* vardır: **لَّا كَلُونِ** kelimelerinde. İlk kelime te'kid lamıyla gelmiş ve mutlaka zakkûm ağacından yiyeceklerini bildirmiş ve karınlarını onunla dolduracaklarını da bir başka *medd-i bedelli* kelime ile haber verilmiştir. Üstelik, *medd-i bedelli* kelimelerin her ikisi de “yemek ve doyurmak”, manâlarına uygun olarak vurgulu okunmaktadır. Yani dünyadaki davranışlarının karşılığı olarak, zakkum

25) Nevevî, *et-Tibyân*, s. 41-45.

26) Yazır, VI/4055.

ağacından tıka-basa yiyecekler ve karınlarını iyice dolduracaklardır. Hemzenin *şiddet* ve *nebr* ile *medd-i bedelli* olarak telaffuzu işba' (doyurma) olayını iyice te'kid etmektedir.

6- Medd-i bedelli kelimeyi aynı cümle içerisinde başka kelimelerin desteklemesi:

Bu konuya ait birkaç misâl ele almak istiyoruz:

a) Bakara Sûresi'nin 269. âyetinde şöyle buyrulmaktadır: يُؤْتِي الْحِكْمَةَ

من يشاء ومن يؤت الحكمة فقد أوتي خيرا كثيرا. وما يذكر إلا أولوا الألباب

Allah hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilirse, ona pekçok hayır verilmiş demektir. Bundan ancak akıl sahipleri ibret alır.” Bu âyet-i kerimede أُوتِيَ kelimesinde *medd-i bedel* vardır. “Verildi” anlamında olan bu kelime, *medd-i bedelli* olarak beş elif miktarı uzatılınca, tilâveti ses ve anlam ilişkisi bakımından düşünürsek “çok şey verilmiştir” demek olur. Zaten Cenab-ı Hak, “...Kime hikmet verilirse, ona çok şey pek çok hayır verilir” buyurmaktadır. Burada *medd-i bedelli* kelimenin anlamı âyetin devamı ile desteklenmiştir.

أُوتِيَ kelimesindeki edâ keyfiyeti, âyetin devamı ile desteklenmiştir, dedik. Şimdi bu desteğin keyfiyetine göz atalım. “Kime hikmet verilmişse, ona pek çok hayır verilmiştir, denilmektedir. خيرا كثيرا ifâdesinde, iki adet fethalı ve tenvili ر harfi bulunmaktadır. Bütün kurrâ, bu (ر) ları kalın okudukları halde, İmam Nafi'nin ikinci râ visî Verş bunları *terkîk* (ince) ile okumaktadır²⁷.

Biraz sonra detaylarına inince göreceğiz ki, yapılan bağışın boyutları, hem zahîrî hem de batınîdir. Zahîrî olan bağış kalın okumak (tefhîm)²⁸ sûretiyle; batınî olan bağışın ise ince okunarak (terkîk)²⁹ ifâde edilmesi yorumu nazarlardan uzak tutulmamalıdır.

Hikmet verilen kimseye çok hayrın verildiğini âyetin devamından öğrenmiştik. Müfessirler, “çok hayır” konusunda câlib-i dikkat şeyler söylemişlerdir. Bunlardan birkaçı şöyledir:

a) Kâdî Beydavî: “Çok hayır, iki dünya mutluluğu eline verilen kimsedir” diyor³⁰.

b) Râzî'nin bu konudaki açıklaması şu husûsları ihtiva ediyor: 1) Kur'ân'ın va'z-u nasihatları, 2) Anlayış ve ilim, 3) Nübüvvet, 4) Kur'ân'ın harîku'l-âde sırları³¹.

27) Pâluvî, s. 12.

28) Muhyiddîn Abdulkadir, s. 56.

29) Zebîdî, *Tâcu'l-Arâs*, R-K-K md. VI/358.

30) Beydavi, I/140.

31) Râzî, VII/68-69.

Râzî bu görüşleri yine Kur'ân-ı Kerim'den getirdiği delillerle açıklamaya çalışmaktadır³².

c) Elmalılı Hamdi Yazır, bu konuya oldukça geniş yer ayırmış, müfessirlerin görüşlerini bir araya toplamış ve çok hayrın ancak hikmetle elde edilebileceğini bildirmiş ve şöyle demiştir: “Hikmetsiz binde bir hayra erilirse, bir hikmetle binlerce hayra erilir.”³³

Çok hayra hikmetle erişildiğine göre her hikmette çok hayrın olduğu ortaya çıkmaktadır. O halde hikmet nedir? Elmalılı, hikmet mefhumunu 23 madde halinde ele almış ve genellikle Râzî'nin zikrettiği dört madde etrafında açıklamalarda bulunmuştur³⁴.

b) Konuyla ilgili ikinci misâlimizi Yûsuf Sûresi'nin 22. âyeti teşkil eder. Şöyle buyruluyor: *ولما بلغ أشده آتيناها حكما وعلمًا . وكذلك نجزي*

المحسنين Yûsuf, erginlik çağına erişince, ona ilim ve hüküm verdik. İşte güzel davrananları biz böyle mükafaatlandırırız.”

Hüküm ve ilim konusunda Râzî'nin açıklamaları şöyledir: “Nazarî ve amelî hikmet ... nefsi, hevasından alıkoymak ve onu lekeleyecek kusurlardan uzak tutmaktır. Hükümden maksat, amelî hikmet; ilimden maksat ise nazarî hikmettir.”³⁵

Elmalılı bu âyetin tefsirinde diyor ki, “Yani olağanüstü bir nüfûz ve kavrayış üstünlüğü ve vehbî bir ilim verdi.”³⁶ Hz. Yûsuf'a verilen hüküm, nübüvvet ve nefsinin mutmainne seviyesine gelmesidir³⁷.

Mevdûdî ise bu âyetin tefsirinde şunları söylüyor: “Ona hüküm ve ilim verdik, gibi sözlerle Kur'ân ekseriya, “biz ona peygamberliği ihsan ettik” demek ister.”³⁸

Müfessir İbn Kesîr de **hüküm** kelimesiyle, paralel bir biçimde nübüvvetin kastedildiğini söylerken³⁹, Âlûsî hüküm kelimesiyle hikmetin; ilim kelimesiyle “rû'ya te'vîli”nin kastedildiği söyler⁴⁰.

Bu konuda müfessirler pek farklı şeyler söylememişlerdir. Yani Hz. Yûsuf'a peygamberlik vermiş, o, derin bir kavrayış ve keskin bir muhakeme gücüyle taltif edilmiş-

32) Bkz. a. y.

33) Yazır, II/914.

34) Bu açıklamalarında bazı müfessir ve diğer ulema yanında mutasavvıfların görüşlerine de oldukça yer vermiş, eser isimleri zikretmeden Mûcahid, Mukatil, İbn Kuteybe, İbrahim Nehâî, Zeyd b. Eslem, Şüreyk, Seyyid Şerif, İbn Kasım, Kuşeyrî, Ebu Osman, Bundar b. Hüseyin, Fâdıl ve Kettânî gibi zevâtın açıklamalarını tefsirinde zikretmiştir. Bkz., Yazır, II/914 vd.

35) Râzî, VII/68.

36) Yazır, IV/2854.

37) Râzî, XVII/11.

38) Mevdûdî, *Tefhîm*, II/422.

39) İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, IV/306.

40) Âlûsî, *Râhu'l-Meânî*, XII/209.

tir. Tefsirlerin bu beyanlarından da anladığımıza göre **أَتَيْنَاهُ** ifâdesinde bulunan *medd-i bedelli* uzatma, Hz. Yûsuf'a peygamberlik yanında güçlü bir otorite ve iyi-yi kötünden ayırdedebilme, rüyaları tam isabetle te'vîl gücü bahşedilmiştir.

c) Aynı âyet içerisinde, *medd-i bedeli* başka kelimelerle te'yîd eden üçüncü misâli-mizi Kasas Sûresi'nin 76. âyetinden vereceğiz. Buyuruluyor ki: **ان قارون كان من قوم موسى فبغى عليهم وآتيناه من الكنوز ما ان مفاتحه لتنوء بالعصبة اولى القوة**

“Şüphesiz ki Karûn, Mûsâ'nın kavmindendi. Onlara serkeşlik etti. Biz ona anahtarlarını ancak güçlü kuvvetli bir topluluğun taşıyabileceği hazinelerden vermiştik...”

Bu âyet-i kerimede de ele alacağımız kelime, bir önceki âyet-i kerimede olduğu gibi **أَتَيْنَاهُ** kelimesidir. Karûn'a verilen şeyin çokluğunu, âyetin devamındaki şu ifâdeler bize bildirir: “... Biz ona öyle hazineler vermiştik ki, anahtarlarını güçlü kuvvetli bir topluluk zor taşırdı.” Kur'ân metninin bu açıklamasından şunu anlıyoruz: 1) Karûn'a bolca hazineler verilmiş, 2) Bu hazinelerin anahtarlarını güçlü kuvvetli bir topluluk zor taşıyabiliyor.

Hazinelerin gerçekten çok büyük olduğu⁴¹, anahtarları taşıyan topluluğun “usbe” on kişi veya daha fazla kişiden oluştuğu⁴² gelen rivâyetler arasındadır.

Kur'ân-ı Kerim'in Karûn'la ilgili olarak verdiği diğer bilgiler ışığında şu neticelere ulaşmak mümkündür:

- a) Firavn, gücü, kuvveti ve otoriteyi temsil etmekte,
- b) Hâmân, ilmi ve fetvayı temsil etmekte,
- c) Karûn ise, maddî gücü ve sermayeyi temsil etmektedir.

Bu üç olgu, dünya kuruldu kurulalı varlıklarını sürdürögelmişlerdir. Bazen birbirlerine yardımcı olmuşlar, bazen ayrılığa düşmüşlerdir. Bu üç olgudan sermayeyi temsil den Karûn *medd-i bedelli* kelimenin de ihsâs ettiğine göre, anahtarlarını güçlü kuvvetli bir topluluğun zorla taşıyabildiği hazinelere sahip olmuştur. Vurgulu tilâvet de bunun bir nevi hatırlatmasıdır.

41) Râzî, XXV/14-15

42) Râzî, a. y.